

Pregledni naučni rad
Priljubljen: 10.11.2016

UDK: 336 (497.6)

FINANSIJSKA STABILNOST BANKARSKOG SEKTORA U BIH
FINANCIAL STABILITY OF BANKING SECTOR IN BIH

Merjem Zolota, MA menadžmenta
merjemzolota@gmail.com

Emina Zolota, MA uprave
eminazolota@yahoo.com

Sažetak

Pitanje postizanja i očuvanja finansijske stabilnosti jedno je od ključnih nakon svjetske finansijske krize. Stručnjaci su usmjereni na istraživanje metoda i instrumenata kojima se mogu predupriječiti nove krizne situacije. Indikatori finansijskog zdravlja banaka predstavljaju koristan alat i pomoć u procjeni stanja bankarskog sektora. U ovom radu se analiziraju efekti koje ovi indikatori mogu imati na finansijsku stabilnost, sa posebnim usmjerenjem na bankarski sektor Bosne i Hercegovine. U tu svrhu korištene su različite naučne metode, te dostupni podaci o osnovnom setu indikatora finansijskog zdravlja relevantnih državnih institucija, agencija, te Centralne banke BiH. Rezultati su pokazali da je prema indikatorima bankarski sektor Bosne i Hercegovine stabilan, ali da treba obratiti pažnju na nivo nekvalitetnih kredita, i s njim povezani kreditni rizik, kao i ostale faktore unutar države i u okruženju, koji imaju značajan uticaj na finansijsku stabilnost.

Ključne riječi: *finansijska stabilnost, indikatori finansijskog zdravlja, rizik, bankarstvo.*

Summary

The question of achieving and maintaining financial stability is one of the main questions after the global financial crisis. Experts are focused on researches on methods and instruments which could prevent new unstable

situations. Financial soundness indicators represent very useful tool and help in assessing the state of the banking sector. Relating to that, aim of this research is to investigate possible effects those indicators could have on financial stability, with a special focus on banking sector of Bosnia and Herzegovina. In that purpose different scientific methods were used, including data on the main set of financial soundness indicators related to relevant state institutions, agencies and the Central Bank of Bosnia and Herzegovina. The results show that according to indicators banking, sector of Bosnia and Herzegovina is stable, but it should pay attention to the level of non-performing loans and the associated credit risk, as well as other factors within the country and in the region which have a significant impact on financial stability.

Key words: *financial stability, financial soundness indicators, risk, banking.*

Uvod

Finansijska nestabilnost, usko povezana sa prethodnom svjetskom finansijskom krizom, je zapravo ukazala na dotadašnju zanemarenost pitanja finansijske stabilnosti. Ciljevi centralnih banaka su se mijenjali kroz njihov vijek postojanja, te danas mnogi postavljaju pitanje: Da li je vrijeme za novi mandat centralnih banaka, mandat finansijske stabilnosti? Činjenica je da su danas mnoge stvari učinjene u ovoj oblasti, kao rezultat postkriznih djelovanja, ali bez zvanične promjene primarnog cilja.

Poseban značaj u ovoj oblasti imaju sistemski značajne institucije. O njihovom dejstvu na sistem govori i sam termin kojim su označene. Njihova veličina se često koristila za opravdavanje i zaštitu njihovog djelovanja što je dovelo do problema. Naročito važan faktor u ovom segmentu jeste supervizija sistemski značajnih institucija koja treba osigurati efikasniju zaštitu sistema i osnažiti banke u preventivnom djelovanju na pojavu potencijalnih problema. Uređenje ove oblasti je ključno za ostvarivanje finansijske stabilnosti. Jedan od najvažnijih rezultata postkriznog djelovanja EU jeste osnivanje Bankarske unije i Jedinственog sistema nadzora, kao jednog od osnovnih stubova na kojima počiva Bankarska unija. Prema Jedinственom sistemu nadzora Evropska centralna banka je dobila nadležnost za direktnu superviziju sistemski važnih banaka. Osim

Bankarske unije na nivou EU je osnovan niz institucija koje za cilj imaju jačanje otpornosti sistema.

Indikatori finansijskog zdravlja predstavljaju mjeru trenutnog finansijskog stanja finansijskih institucija i tržišta, kao i realnog sektora i domaćanstava. Ovi indikatori obuhvataju agregatne informacije o finansijskim institucijama i reprezentativni su za tržišta na kojima te institucije djeluju. Kao još jedan bitan instrument prevencije iznenadnih šokova ističu se testovi na stres. Ovim testovima se procjenjuje nivo osjetljivosti banaka na promjenu makroekonomskih faktora. Kao rezultat, testovi pokazuju da li se banke mogu izboriti sa iznenadnim šokovima u privredi, te predstavljaju koristan indikator finansijske stabilnosti bankarskog sektora.

1. Finansijska stabilnost monetarnih institucija

Od nastanka prve centralne banke pa do danas, sa promjenom okruženja i razvojem šire društvene zajednice, mijenjali su se i njeni ciljevi. Od početnih ciljeva za obezbjeđenje sredstava za finansiranje ratova, pa do danas preovladavajućeg cilja postizanja cjenovne stabilnosti. Međutim, globalna finansijska kriza je ponovo nametnula u fokus pitanje osnovnog cilja, jer se pokazalo da cjenovna stabilnost nije dovoljan uslov za funkcionisanje finansijskog sistema. Pojava finansijske nestabilnosti ima daleko veće posljedice od pojave inflacije, ukoliko ona ne prelazi u hiperinflaciju. Veće posljedice zahtijevaju i veća sredstva za oporavak, kao i više vremena. Međutim, nedovoljno razjašnjeno i istraženo pitanje finansijske stabilnosti, šta ona obuhvata, kojim tehnikama i sredstvima se prati, mjeri, analizira, objašnjava averziju banaka prema usvjanju ovog cilja kao svog primarnog, te zaustavljanje na samo 'ideološkom' shvatanju ove tematike. Složenost oblasti i aspekata koje spadaju u okvir postignute finansijske stabilnosti još je jedan razlog za averziju banaka. Ustručavanje centralnih banaka u prihvatanju finansijske stabilnosti kao svog cilja nastaje iz činjenice da centralna banka ne može pokriti sve njene aspekte. Centralne banke koje imaju najširi spektar supervizorskih prava ne kontrolišu tržišta kapitala, hedžing fondove, a rijetko kontrolišu osiguravajuća društva i penzione

fondove.¹ U regionu, Centralna banka Crne Gore je prva napravila iskorak i postavila finansijsku stabilnost kao svoj primarni cilj, a mnoge banke su postavile finansijsku stabilnost kao sekundarni cilj, a to je cilj koji se ostvaruje ako ne ugrožava ostvarenje primarnog cilja² (koji je u najvećem broju centralnih banaka cjenovna stabilnost).

Još uvijek ne postoji općeprihvaćena definicija finansijske stabilnosti. Najčešće ona podrazumijeva stabilnost ključnih finansijskih institucija i tržišta. Evropska centralna banka definiše finansijsku stabilnost kao stanje u kojem finansijski sistem – posrednici, tržišta i tržišna infrastruktura - može izdržati šokove bez većih poremećaja u finansijskoj intermedijaciji i generalno u isporuci finansijskih usluga. Schinassy smatra da je finansijski sistem stabilan kada omogućava efikasnu alokaciju ekonomskih resursa, određuje cijenu i upravlja finansijskim rizicima, te obavlja ove funkcije i u uslovima eksternih šokova i neravnoteža.³ Michal Foot smatra da za finansijsku stabilnost trebaju biti ispunjeni sljedeći uslovi: stabilnost cijena, zaposlenost blizu prirodne stope, povjerenje u operacije ključnih finansijskih institucija i tržišta, i nepostojanje relativnih kretanja u cijenama sredstava koja bi u određeno vrijeme podrivala prva tri uslova.⁴ Crockett definiše finansijsku stabilnost kao odsustvo nestabilnosti, situacija u kojoj su ekonomske performanse potencijalno ugrožene oscilacijama u cijenama finansijske imovine ili nesposobnost finansijskih institucija da ispune svoje ugovorne obaveze.⁵ Prema Wieseru finansijska stabilnost je sposobnost finansijskog sistema da apsorbuje različite vrste šokova bez finansijske krize koja bi dovela do multisektorskog širenja negativnih makroekonomskih efekata. Norveška centralna banka pod finansijskom stabilnošću podrazumijeva da je finansijski sistem otporan na poremećaje u ekonomiji, te je sposoban da posreduje u finansiranju, izvršava dospjele obaveze i da redistribuira rizik na zadovoljavajući način.

---

¹ Žugić, R. i Fabris, N. (2010). *Finansijska stabilnost kao cilj centralnih banaka*. Podgorica: Centralna banka Crne Gore.

² Kozarić, K. i Fabris, N. (2012). *Monetarno kreditna politika*. Fojnica: Štamparija Fojnica d.d.

³ Schinasi, G.J. (2004). *Defining financial stability*. Washington: IMF.

⁴ Schinasi, G.J. (2006). *Safeguarding financial stability: Theory and Practice*. Washington: IMF.

⁵ Ibid.

Neki autori umjesto finansijske stabilnosti definišu finansijsku nestabilnost. Chant smatra da finansijska nestabilnost podrazumijeva stanja na finansijskim tržištima koja ugrožavaju ili prijete da ugroze performanse jedne ekonomije, kroz njihov uticaj na rad finansijskog sistema. Ferguson smatra korisnijim definisanje finansijske nestabilnosti kao situacije koju određuju tri osnovna faktora: cijene određene finansijske imovine odstupaju od njihove fer vrijednosti, funkcionisanje tržišta i dostupnost kredita je značajno iskrivljeno, što rezultira značajnim odstupanjem agregatne tražnje proizvodnih mogućnosti zemlje. Prema Mishkinu, finansijska nestabilnost se javlja kada šokovi u finansijskom sistemu utiču na protok informacija tako da finansijski sistem više ne može obavljati svoje funkcije usmjeravanja sredstava ka onima koji imaju produktivne investicione mogućnosti.

Allen i Wood ističu šest uslova koje treba zadovoljiti dobra definicija finansijske stabilnosti:⁶

- a. Dobra definicija finansijske stabilnosti treba biti jasno usmjerena ka postizanju društvenog blagostanja.
- b. Finansijska stabilnost treba biti predstavljena vidljivim stanjem stvari, tako da oni koji su odgovorni za očuvanje finansijske stabilnosti mogu znati da li napreduju ili ne.
- c. Finansijska stabilnost treba biti predmet kontrole ili utjecaja od strane vlasti.
- d. Finansijska stabilnost treba pripadati jasno definiranom politički-značajnom entitetu.
- e. Definicija i analiza finansijske stabilnosti (ili nestabilnosti) treba biti dovoljno široka da obuhvata sve slučajeve (također kolaps nefinansijskih institucija može izazvati ekonomske štete), iako se javne institucije zadužene za rješavanje problema mogu znatno razlikovati.
- f. Definicija finansijske stabilnosti ne treba tako strogo zahtijevati da se svaka uočena promjena posmatra kao znak nestabilnosti.

---

⁶ Allen, W.A. i Wood, G. (2005). *Defining and achieving financial stability*. London: Cass Business School, City University.

Govoreći o finansijskoj stabilnosti, značajno je istaći da stabilnost domaćeg finansijskog sistema ne mora predstavljati i dovoljnu sigurnost zbog signifikantnog uticaja i povezanosti sa međunarodnim finansijskim tržištima. S tim u vezi Schinassy govori o endogenim i egzogenim faktorima koji utiču na finansijsku stabilnost. Vrhovne monetarne institucije imaju mogućnost da djeluju djelimično na endogene faktore, dok je vanjske faktore mnogo teže predvidjeti i kontrolisati i tu se ogleda sposobnost finansijskog sistema da apsorbuje te šokove, odnosno da održi finansijsku stabilnost. Samo jedna loša komponenta može narušiti finansijsku stabilnost, sa jedne strane, dok sa druge strane ne mora uticati negativno na finansijsku stabilnost, već se njeno propadanje javlja kao posljedica efikasnog funkcionisanja finansijskog sistema.

Kako bi se postigla stabilnost finansijskog sistema nepochodno je da su pojedinačne institucije, kao karike finansijskog sistema, dovoljno izgrađene i jake. Za njihovu efikasnost bitno je postojanje adekvatne regulacije njihovog djelovanja, a zatim i adekvatnih mehanizama koji će koordinisati njihovo zajedničko djelovanje. Podrazumijeva se da će kvalitetan sistem imati i razvijene planove za krizne situacije koje mogu nastati, jer faktori rizika su uvijek prisutni.

1.1. Makroprudencijalne politike

Termin ‘makroprudenciono’ prvi put se pojavio 1979. godine na sastanku Kuk komiteta (Cooke Committee), koji je predstavljavo preteču današnjeg Bazelskog komiteta za superviziju banaka, prilikom govora predsjedavajućeg Williama Cooke-a. Još uvijek ne postoji općeprihvaćena definicija makroprudencijalne politike, ali generalno to je politika kojom se teži ograničiti sistemski rizik. Na sastanku ministara finansija i guvernera centralnih banaka G20 definisana je makroprudencijalna politika kao politika koja prevashodno koristi prudencijalne alate za ograničenje sistemskih ili finansijskih rizika širom sistema, ograničavajući na taj način pojavu poremećaja u pružanju ključnih finansijskih usluga koje mogu imati ozbiljne posljedice za realnu ekonomiju.⁷ Sprovođenje makroprudencione politike ima za cilj očuvanje finansijske

---

⁷ Udruženje banaka Srbije (2011). FSB makroprudencijalna politika. Izvještaj ministrima finansija i guvernerima centralnih banaka G20 – 14. februar 2011. Seoul.

stabilnosti, a institucije koje mogu biti odgovorne za njeno sprovođenje su sljedeće:⁸ centralna banka, posebno tijelo (najčešće u formi Savjeta za finansijsku stabilnost), ministarstvo finansija, regulatori (supervizori) bankarskog sektora, integrisani regulatori (supervizori) finansijskog sistema i dr. Istraživanje MMF-a je pokazalo da ovaj mandat najčešće dobijaju centralne banke, a zatim posebna tijela u vidu Savjeta za finansijsku stabilnost. Međutim, potencijalni rizici zahtijevaju sistemsko rješavanje, te samim tim zajedničko djelovanje svih institucija u ograničavanju sistemskih rizika. Ovom politikom sagledava se cijeli sistem, te posmatraju potencijalne opasnosti u finansijskom sistemu i načini preventivnog djelovanja, odnosno rukovođenja njima. Na ovaj način, makroprudenciona politika postaje bitan alat i metod očuvanja finansijske stabilnosti.

Mnogi autori kao ključnu lekciju koju treba izvući iz protekle krize navode jačanje makroprudencijalne politike, prije svega makroprudencijalne regulacije i nadzornog okvira. Evropska komisija je u ovu svrhu organizovala posebnu grupu eksperata, na čelu sa gospodinom de Larosijem, koja je izvršila reviziju nadzornog sistema prije krize, te ustanovila novu formu regulacije i nadzora. Od januara 2011. godine, kao rezultat su počeli sa radom ESRB za makroprudencijalni nadzor i ESFS sa tri organa za mikroprudencijalni nadzor (ESF), i Zajednički komitet za saradnju (JCESA), uključujući i nacionalne supervizore nadležne za nadzor svojih nacionalnih finansijskih institucija.⁹ Sve ove mjere imaju za cilj jačanje formalnog okvira rada finansijskih institucija, preventivno djelovanje na faktore koji uzrokuju sistemski rizik, te rad na ograničavanju sistemskog rizika, a sve to u konačnici vodi ka uspostavljanju finansijske stabilnosti.

2. Efekti krize na okvir finansijske stabilnosti

Kao rezultat iskazanih nedostataka i manjkavosti sistema, tokom svjetske ekonomske krize, došlo je do ogromnih promjena u bankarskom sektoru eurozone. Osnovan je Evropski mehanizam stabilnosti, sa zadatkom

---

⁸ Mitrović, M. (2013). Finansijska stabilnost u otvorenim privredama. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju.

⁹ Papademos, L. (2009). Strenghtening macro-prudential supervision in Europe. Konferencija „After The Storm: The Future Face of Europe’s Financial System“, Brisel, 24. mart 2009. ECB.

da osigura finansijsku pomoć zemljama članicama koje se suoče sa finansijskim problemima. Ovu instituciju nazivaju evropskim MMF-om uz mnogo širi obim funkcija.

Jedna od najvećih promjena je kreiranje novog okvira za finansijsku superviziju, Evropskog sistema za finansijsku superviziju, kao mreže koja povezuje tri evropska nadzorna tijela, Evropski odbor za systemske rizike, i nacionalna nadzorna tijela. Evropska nadzorna tijela su zadužena za mikropudencijalni nadzor, čine ga Evropsko nadzorno tijelo za bankarstvo, Evropsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje i Evropsko nadzorno tijelo za vrijednosne papire i tržište kapitala. Evropski odbor za systemske rizike je zadužen za makropudencijalni nadzor finansijskog sistema EU. Zajednički odbor evropskih nadzornih tijela osigurava međusektorsku usklađenost u stvaranju i primjeni jedinstvenih pravila.

Osnivanjem Evropske bankarske unije 2012.godine, zaokružena je ekonomska i monetarna unija. Ona omogućuje dosljednu, centraliziranu primjenu pravila u EU u vezi s bankama u državama sudionicama. Novi alati i postupci odlučivanja olakšavaju stvaranje jedinstvenog tržišta za banke, koje će biti transparentnije i sigurnije. Počiva na tri stuba: Jedinstveni nadzorni mehanizam, Jedinstveni sanacijski mehanizam i Evropski odbor za osiguranje depozita. Dodijeljena je nova uloga Evropskoj centralnoj banci da vrši superviziju sistemskih banaka u EU.

Kriza je podstakla i rad Bazelskog komiteta, pa je tako kreiran i Bazel III. Razlikuje se od Bazela II u pogledu strožijih kapitalnih zahtjeva, te su prvi put uvedeni minimalni standardi koji se odnose na zahtjeve u pogledu likvidnosti banaka, te uvođenje niza mjera u cilju formiranja što adekvatnijih rezervi kapitala. Također, Evropska bankarska unija i Bazel III nastoje svesti na najmanju mjeru angažovanje sredstava države i poreznih obveznika za pokriće gubitka i sanaciju privatnih finansijskih institucija.

3. Uticaj sistemski važnih banaka na finansijsku stabilnost

Kao potencijalni najveći nosioci sistemskih rizika jesu sistemski važne banke ili sistemski značajne finansijske institucije (*Systemically Important Financial Institutions, SIFI*), te ih je neophodno spomenuti kada govorimo o finansijskoj stabilnosti. One podrazumijevaju gigantske institucije koje ne mogu propasti ili otići u stečaj, jer su suviše velike da bi propale, „*too big to fail*“.

Odbor za finansijsku stabilnost, FSB, definiše sistemski značajne finansijske institucije kao finansijske institucije čiji poremećaji ili propadanje, uzrokovani njihovom veličinom, kompleksnošću ili sistemskom povezanošću, izazivaju značajne poremećaje u širem finansijskom sistemu i ekonomskim aktivnostima.¹⁰ SIFI se definišu i kao finansijske institucije čije propadanje može izazvati finansijsku krizu.¹¹ Sistemski važne institucije se mogu podijeliti u dvije grupe:¹² *globalne sistemski važne finansijske institucije* (G-SIFI), koje obimom poslovanja i veličinom finansijskog kapitala prelaze nacionalne okvire; i *nacionalne sistemski važne finansijske institucije* (N-SIFIs), koje se određuju na osnovu kriterija nacionalnih finansijskih vlasti, odnosno vlada. Razlog ove podjele je ogroman raspon koji postoji između manjih sistemski značajnih institucija koje ispunjavaju uslove kategorije sistemski važnih institucija, te globalnih SIFIs koji su i do 40 puta veći od prethodnih. Svakako da G-SIFIs imaju mnogo strožije zahtjeve po pitanju upravljanja rizicima, kapitala, likvidnosti i slično. Također, treba napomenuti da sistemski važne finansijske institucije ne moraju biti samo banke. One mogu uključivati osiguravajuće kompanije, velike hedž fondove, trgovačke kompanije, za koje se koristi termin ‘*non-bank entities*’.

---

¹⁰ Financial Stability Board (2016). Addressing SIFIs. (Online) Dostupno na: <http://www.fsb.org/what-we-do/policy-development/systematically-important-financial-institutions-sifis/>

¹¹ Wikipedia (2017). Systemically important financial institution. (Online) Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Systemically_important_financial_institution

¹² Momirović, D. (2011). Nova arhitektura regulatornog i nadzornog dizajna Evropske unije – makro i mikro prudencijalni pristup. UBS: Bankarstvo 1.

Prije krize, fokus finansijske regulacije je bio na zaštiti potrošača, investitora. Nakon krize, radi se više na ograničavanju sistemskog rizika kako bi se osiguralo da problemi i krize jedne finansijske institucije ne povuku i ostale finansijske učesnike u ponor. Zbog toga se radi na izradi posebnih pravila i regulativa vezanih za sistemski važne institucije kako bi se smanjila mogućnost njihovog propadanja i osiguralo da njihovo propadanje bude samostalno i ne proširi se na druge. Bazelski komitet za superviziju banaka je identifikovao osnovne determinante koje određuju sistemski važne institucije, a to su:¹³ veličina, kompleksnost, međupovezanost, zamjenjivost i aktivnost na globalnom nivou. Zaključuje se da što je banka veća, ima kompleksniju strukturu, više povezana sa drugim institucijama, te ima dominantniju ulogu u svom području poslovanja, veći je njen sistemski značaj, odnosno i potencijalna opasnost je veća. Također, BCBS pomaže FSB-u i nacionalnim vlastima u procjeni SIFIs, te je preuzeo i obavezu izrade metodologije procjene SIFI.

Regulacija oblasti sistemski važnih institucija prije svega podrazumijeva preventivno djelovanje i spriječavanje nastanka sistemskih problema i njihovog širenja na druge institucije. Rješavanje ovog pitanja se može podijeliti na četiri posebna segmenta:¹⁴

- Razvijanje metodologije za utvrđivanje sistemski bitnih finansijskih institucija;
- Utvrđivanje potrebnih dodatnih kapitalnih ili drugih zahtijeva, kako bi se ojačao kapacitet ovih institucija za podnošenje gubitka;
- Razvijanje posebnog režima sistemske supervizije za ove institucije;
- Razvoj posebnog režima efikasnog restrukturiranja ovih institucija koje za cilj može imati i likvidaciju ovih institucija, ali bez posljedica na ostatak finansijskog sistema.

---

¹³ Wikipedia (2017). Systemically important financial institution. (Online) Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Systemically_important_financial_institution

¹⁴ Narodna banka Srbije (2017). Sistemski rizik. (Online) Dostupno na: http://www.nbs.rs/internet/latinica/18/18_4/index.html

4. Indikatori finansijskog zdravlja banaka (Financial Soundness Indicators, FSI)

Početakom 2000-te godine, MMF je pokrenuo projekat Indikatora finansijskog zdravlja (*Financial Soundness Indicators, FSI*) kao odgovor na krizu finansijskih tržišta krajem 1990-ih godina, u saradnji sa nacionalnim agencijama i međunarodnim institucijama. Ova kriza je istakla potrebu za sprovođenjem makroprudencijalne analize, kako bi se identifikovale slabe tačke i potencijalni rizici finansijskih sistema. Oskudnost i nedostatak podataka, kao i manjak međunarodne saradnje su prepoznati kao glavni uzroci nastanka krize. Ovaj projekat je nastojao da definiše, sa maksimalnom dosljednošću, makroprudencijalne indikatore za procjenu nacionalnih finansijskih sistema širom svijeta, te da ih učini dostupnim javnosti.

Indikatori finansijskog zdravlja su pokazatelji sastavljeni kako bi se pratilo stanje finansijskih institucija i tržišta, kao i realnog sektora i domaćinstava, odnosno to su agregatne mjere trenutnog finansijskog zdravlja i stanja navedenih kategorija.¹⁵FSI uključuju agregatne informacije o finansijskim institucijama i pokazatelji koji su reprezentativni za tržišta na kojima te institucije djeluju. Makroprudencijalni indikatori obuhvataju i indikatore finansijskog zdravlja i druge indikatore koji pomažu procjenu i praćenje snaga i slabosti finansijskih sistema, naročito, makroekonomske pokazatelje. Indikatori finansijskog zdravlja pružaju uvid u finansijskog 'zdravlje' i stanje nacionalnih finansijskih insitucija, ali i realnog sektora i sektora domaćinstava. Oni pružaju podršku analizi ekonomske i finansijske stabilnosti, te procjenama snaga i slabosti finansijskih sistema. Cilj indikatora je da pruže korisnicima širu sliku o solidnosti jednog finansijskog sistema. Metodologija izrade i set inidikatora koji se koriste se određuje na nacionalnom nivou.

Glavni cilj indikatora je postići njihovu međunarodnu uporedivost, što bi trebala garantovati činjenica da sve zemlje koje ih objavljuju koriste istu metodologiju. Međutim, međunarodna uporedivost je i dalje ograničena

---

¹⁵ Sundararajan, V., Enoch, C., San Jose, A., Hilbert, P., Krueger, R., Moretti, M., Slack, G. (2002). *Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices*. Washington: International Monetary Fund.

određenim razlikama na nacionalnom nivou, naročito u računovodstvenim standardima, ali i u metodama prikupljanja podataka koji su potrebni za izračunavanje indikatora. Odstupanja od preporučene metodologije od strane MMF-a postoje i u razvijenijim zemljama. Taylor smatra da je kreditna ekspanzija najveći prediktor kriza, od kraja devetnaestog stoljeća, te da globalne neravnoteže imaju slabu vezu sa finansijskim problemima u odnosu na indikatore koji proizilaze iz samog finansijskog sistema. U odnosu na ovo, značaj indikatora finansijskog zdravlja je još veći.

Svi indikatori su podijeljeni u dvije grupe. Prva grupa obuhvata set osnovnih indikatora, koji se odnose na bankarski sektor. Ostali indikatori pripadaju drugoj, dopunskoj grupi, koja obuhvata dodatne indikatore za bankarski sektor, ali također i indikatore za nebankarske finansijske institucije, nefinansijske korporacije, domaćinstva, finansijske tržišta i tržišta nekretnina. Uključivanje indikatora za nebankarski sektor u Indikatore finansijskog zdravlja reflektuje međupovezanost finansijskog i realnog sektora. Na primjer, nepovoljna kretanja u sektoru privrede mogu se odraziti na kreditni portfolio banaka i na taj način izazvati negativne efekte po finansijsku stabilnost. Indikatori finansijskog zdravlja za depozitne institucije, naročito osnovni set indikatora, smatraju se ključnim indikatorima za analizu stanja bilo kojeg finansijskog sistema.

4.1. Indikatori finansijskog zdravlja za bankarski sektor BiH

Osnovni set indikatora obuhvata pet osnovnih područja relevantnih za bankarsko poslovanje, te su kompatibilni sa tzv. CAMELS metodologijom za procjenu stanja individualnih finansijskih institucija (tj. adekvatnost kapitala, kvalitet aktive, kvalitetmenadžmenta, zarade, likvidnost, osjetljivost na tržišni rizik). U nastavku prikazujemo osnovni set indikatora za bankarski sektor BiH, te njihov uticaj na finansijsku stabilnost BiH.

Tabela 1. Osnovne karakteristike bankarskog sektora BiH

Tabela 5.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

		2014.	2015.
Niža kapitaliziranost	Regulatorni kapital, milioni KM	2.768	2.646
	Ukupni ponderisani rizik, milioni KM	17.021	17.587
	Stopa adekvatnosti kapitala	16,3%	15,0%
Bolja kvaliteta kreditnog portfelja	Ukupni krediti, milioni KM	15.903	16.458
	Nekvalitetni krediti, milioni KM	2.253	2.249
	Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima	14,2%	13,7%
Znatno niži poslovni rezultat	Neto dobit/gubitak, milioni KM	144	70
	Povrat na dionički kapital	5,2%	2,4%
Zadovoljavajuća likvidnost	Likvidna prema ukupnim sredstvima	26,8%	26,4%
	Likvidna sredstva prema kratkoročnim finansijskim obavezama	46,1%	44,0%

Izvor: CBBiH

a) FSI za kapital

Glavni indikator adekvatnosti kapitala, jeste stopa adekvatnosti kapitala, koja predstavlja odnos između neto kapitala i ukupnog ponderisanog rizika aktive. U BiH ova stopa mora minimalno iznositi 12%. Iako je zabilježeno smanjenje stope adekvatnosti kapitala na nivou sistema, u odnosu na prethodne periode, bankarski sektor BiH je adekvatno kapitalizovan, stopa adekvatnosti kapitala iznosi oko 15% te se nalazi iznad propisanog minimuma. Na smanjenje stope je utjecala primjena novih regulatornih odredbi u vezi priznavanja stavki kapitala, kao i ostvareni gubici u pojedinim manjim bankama usljed materijalizacije kreditnog rizika i rizika visoke koncentracije (što je dovelo do problema u ispunjavanju prudencijalnih kapitalnih zahtjeva).

b) FSI za kvalitetu aktive

Ključni pokazatelji kvaliteta aktive su nastavili trend postepenog poboljšanja na nivou cijelog bankarskog sektora, što je najviše rezultat prodaje i trajnog otpisa nekvalitetnih potraživanja. Ovdje se radi o nekoliko sistemskih

banaka koje u posljednje dvije godine ostvaruju jako dobre rezultate, pa time saniraju svoje bilanse. Ovi postupci su značajno djelovali na pad vrijednosti pokazatelja nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima. I pored toga, visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima je najveći rizik po stabilnost bankarskog sektora, te je na kraju 2015. godine iznosio 13,67 %. Većina sistemskih banaka ima udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima ispod prosjeka bankarskog sektora. Manje banke zbog neadekvatnih kreditnih politika i lošeg upravljanja kreditnim rizikom imaju loše indikatore kvaliteta aktive.

c) FSI za profitabilnost

U prva tri kvartala 2015. godine, bankarski sektor je ostvario visoke profite, da bi u posljednjem kvartalu profit bio višestruko niži, zbog velikih gubitaka koje su ostvarile tri banke, tako da su i ostali pokazatelji profitabilnosti zabilježili smanjenje. Dobit bankarskog sektora je skoncentrisana u nekoliko sistemski važnih banaka, a dobit dvije najveće banke čini 52.5% ukupne ostvarene dobiti sektora.

d) FSI za likvidnost

Likvidnost bankarskog sektora u BiH je na zadovoljavajućem nivou. Osnovni indikatori likvidnosti (likvidna sredstva prema ukupnim sredstvima i likvidna sredstva prema kratkoročnim finansijskim obavezama) su blago smanjeni u odnosu na kraj 2014. godine. Indikator omjer depozita prema kreditima predstavlja mjeru koja pokazuje u kojoj mjeri se iz stabilnih izvora finansira kreditna aktivnost banaka, te na kraju 2015. godine iznosi 96,9%, i bilježi značajan porast u posljednje dvije godine. Kontinuirani porast vrijednosti inikatora je rezultat dugoročnog trenda rasta depozita uz relativno blagi rast kredita.

e) FSI za devizni rizik

Izloženost deviznom riziku bankarskog sektora nalazi se u okviru propisanih ograničenja, čemu doprinosi preovladavajuća valuta euro, koja predstavlja valutu sidro valutnog odbora po kojem funkcioniše Centralna banka. Značajniji devizni rizik je bio iskazan izdatim kreditima

u švicarskim francima, iako je sada i to smanjeno, kao posljedica otplate, reprograma ili konverzije kredita u drugu valutu. U oba entiteta bankarski sektori imaju kratku deviznu poziciju, tj. finansijska pasiva je veća od finansijske aktive.

Ostvareni gubici i neadekvatna kapitalizovanost u tri manje banke, su imale utjecaj na vrijednost svih indikatora finansijskog zdravlja sistema. Jedna od spomenutih banaka jeste Banka Srpske a.d. koja se nalazi u postupku likvidacije. U dvije banke je izvršen proces konsolidacije i pripajanja drugim bankama (Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo je pripojena BOR banci d.d. Sarajevo, te Moja banka d.d. Sarajevo je pripojena Investiciono-komercijalnoj banci d.d. Zenica.) Ovi procesi su izvršeni kako bi se ojačale kapitalne osnove ovih banaka, te prevazišle uočene slabosti. Iako se ne radi o sistemskim bankama, ovo je pokazatelj kako istovremena materijalizacija rizika u više manjih banaka može imati sistemski utjecaj na bankarski sektor.

4.2. Testovi na stres

Neizostavan dio procjene sposobnosti banaka i bankarskog sektora da podnesu potencijalne gubitke u slučaju nastanka pretpostavljenih šokova, odnosno kao dio analize finansijske stabilnosti, jesu testovi na stres. Na nivou BiH ih provodi CBBiH na kvartalnoj osnovi. Posljednji rezultati pokazuju da je bankarski sektor stabilan i otporan, ta da bi u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova stopa adekvatnosti kapitala bila iznad regulatornog minimuma. Određen broj banaka bi imalo potrebu za dodatnim kapitalom. U tom slučaju nedovoljna kapitalizovanost većeg broja banaka ili sistemskih banaka bi mogla biti prijetnja po stabilnost cijelog bankarskog sistema. I na rezultate ovih testova značajno su uticale prethodno spomenute tri banke.

Zaključak

Kada se sublimiraju svi prezentovani indikatori, generalno, može se zaključiti da je bankarski sektor BiH stabilan, te da ima pozitivne indikatore finansijskog zdravlja. Međutim, neophodan je oprez u interpretaciji rezultata, obzirom na još uvijek nezadovoljavajuće stanje realnog sektora, otežano poslovanje u privredi, te usporen ekonomski rast. Rigorozniji zahtjevi za bankarski sektor su osigurali i imaju za cilj da ojačaju otpornost

banaka na moguće iznenadne krizne situacije, te da zaštite kako pojedinačno banke, tako i cijeli bankarski sistem. Većina banaka u BiH održava stopu adekvatnosti kapitala znatno iznad minimuma, osim pojedinih manjih banaka koje su suočene sa problemima, ali ne narušavaju stabilnost sistema. Najizraženiji rizik koji je prisutan jeste kreditni rizik, te postoji potencijalna opasnost od nekvalitetnih plasmana. Indikatori pokazuju trend smanjenja nekvalitetne aktive, međutim, postoji sumnja da je veliki udio plasmana raspoređenih u 'B' kategoriju podcijenjen, te da su bliže granice nekvalitetnih plasmana. Indikatori profitabilnosti i likvidnosti, su također zadovoljavajući, na što velik uticaj ima udio sistemskih banaka koje čine većinski dio bankarskog sektora. Neophodno je obezbijediti kvalitetnije dugoročne izvore finansiranja, radi postizanja finansijske stabilnosti.

Konačno, možemo zaključiti da razvoj strožijih propisa za poslovanje banaka, te upotreba indikatora finansijskog zdravlja kao metode za ocjenu stanja bankarskog sektora (koji čini najveći dio finansijskog sistema BiH), preventivno djeluje na nastanak novih kriznih situacija, i pozitivno utiče na postizanje finansijske stabilnosti sistema. Analizirani indikatori finansijskog zdravlja upućuju da je bankarski sektor BiH stabilan i otporan na pretpostavljene šokove, a obzirom na bankocentričnost finansijskog sistema BiH stabilnost bankarskog sektora je ključna. To direktno vodi ka uspostavljanju finansijske stabilnosti, a analiza se pokazala i kao adekvatna mjera ranog upozoravanja. Testovi na stres, kao dio analize finansijske stabilnosti, služe kao alat ranog dijagnosticiranja i prepoznavanja problema, te kao takvi, njihovi rezultati mogu biti ključni za iniciranje neophodnih reformi za očuvanje finansijske stabilnosti, te mogu preventivno djelovati na sprečavanje sistemskih rizika.

LITERATURA

1. Đonlagić Dž. (2006). *Evropska monetarna unija i Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu.
2. Đonlagić Dž. i Kešetović I. (2007). *Javne finansije*. Gračanica: Grin d.o.o.
3. Fabris N. (2006). *Centralno bankarstvo u teoriji i praksi*. Podgorica: Centralna banka Crne Gore.
4. Kešetović, I., Đonlagić, Dž., Rička, Ž. i Kreso, S. (2015). *Monetarne finansije*. Sarajevo: Ekonomski fakultet u Sarajevu
5. Komazec, S. i Ristić, Ž. (2012). *Monetarna ekonomija i bankarski menadžment*. Beograd: EtnoStil. str. 243.
6. Kozarić K. i Fabris N (2012). *Monetarno-kreditna politika*. Fojnica: Štamparija Fojnica.
7. Lovrinović I. (2011). *Monetarna politika u Europskoj uniji*. Zagreb: Ekonomski fakultet Zagreb.
8. MishkinS.F. i EakinsS.G. *Finansijskatržištaiinstitucije*. Zagreb: Mate.
9. Perišin I. i Šokman A. (1992). *Monetarno-kreditna politika*. Zagreb: Informator.
10. RoseP.S. (2003). *Menadžmentkomercijalnihbanaka*.Zagreb: Mate.
11. Saunders, A. i Cornett, M.,M. (2006). *Financijska tržišta i institucije*. Zagreb: Masmedia.
12. Barjaktarović, L., Dimmić, M. I Ječmenica, D. (2013). *Stres test u funkciji procene rizika u bankarskom sektoru zemalja jugoistočne Evrope*. Beograd: Udruženje banaka Srbije.
13. Caruana, J. (2010). *Basel III: Towards a safer financial system*. 3rd Santander International Banking Conference, Madrid, 15. September 2010.
14. Caruana, J. (2010). *Systemic Risk: How to deal with it?* Bazel: Banka za međunarodna poravnjanja.
15. Centralna banka BiH (2016). *Izveštaj o finansijskoj stabilnosti 2015*. Sarajevo: A dizajn d.o.o.

16. European central bank (2015). *Financial Stability Review*. Frankfurt: ECB.
17. Evropska centralna banka (2016). *Izvještaj o finansijskoj stabilnosti, maj 2016*. Frankfurt: Evropska centralna banka.
18. Fabris N. (2006). *Centralno bankarstvo u teoriji i praksi*. Podgorica: Centralna banka Crne Gore.
19. Gološ, E. (2010). *Uticaj i posljedice globalne finansijske krize na Bosnu i Hercegovinu*. Magistarski rad. Tuzla: Ekonomski fakultet.
20. Haltom R. i Lacker J.M. (2013). *Should the Fed Have a Financial Stability Mandate? Lessons from the Fed's first 100 Years*. Richmond: Federal Reserve Bank od Richmond.
21. Kozarić K. (2009). Uticaj globalne finansijske krize na Bosnu i Hercegovinu. *Centralna banka BiH*.
22. Kozarić, K. (2005). Modeli monetarne politike saosvrptom na valutni odbor Bosne i Hercegovine. *Sarajevo: Centralna banka BiH*.
23. Sundararajan, V., Enoch, C., San Jose, A., Hilbert, P., Krueger, R., Moretti, M., Slack, G. (2002). *Financial Soundness Indicators: Analytical Aspects and Country Practices*. Washington: International Monetary Fund.
24. White E.N. i Toniolo G. (2015). The evolution of the financial stability mandate: from its origins to the present day. *NBER Working paper series*. (online). Working paper 20844. Dostupno na: <http://www.nber.org/papers/w20844.pdf> (pristupljeno 26.1.2017)
25. Žugić, R. i Fabris, N. (2010). *Finansijska stabilnost kao cilj centralnih banaka*. Podgorica: Centralna banka Crne Gore.